

Przystanek historia

<https://przystanekhistoria.pl/pa2/tematy/okupacja-niemiecka/78151,Dom-jako-przestrzen-zycia-spoiecznego-w-czasie-okupacji-niemieckiej.html>

ARTYKUŁ

Dom jako przestrzeń życia społecznego w czasie okupacji niemieckiej

OKRES HISTORYCZNY

(1939-1945) II wojna światowa

Autor: ANNA CZOCHER 23.01.2021

W Generalnym Gubernatorstwie prawo do prywatności nie było w żaden sposób sankcjonowane. Zachwiało to poważnie stabilnością życia domowego, bowiem okupant wkraczał w obszar domowy bez ograniczeń stosując kontrole,

rewizje, tzw. kotły. Nakładały się na to masowe eksmisje i wysiedlenia.

Dom w czasie okupacji niemieckiej pozostał jednak w zasadzie jedynym miejscem, gdzie Polacy mogli poczuć się w miarę swobodnie. Do domów wracano, by odpocząć, w nich ukrywano cenne bądź zakazane przedmioty. W domu można było być sobą, odkryć prawdziwą tożsamość, ukryć się. Ponadto w związku z likwidacją lub ograniczeniem działania instytucji publicznych, dom przejął z konieczności ich funkcje (socjolog Piotr Łukasiewicz nazywa to „udomowieniem życia zbiorowego”). Mogło mieć to zarówno wymiar lokalny poprzez tworzenie się ściślejszych więzów sąsiedzkich oraz szerszy – do domów przeniosło się w pewnym wymiarze życie publiczne: polityczne, społeczne, gospodarcze, kulturalne.

Dom w czasie okupacji pozostał w zasadzie jedynym miejscem, gdzie Polacy mogli poczuć się w miarę swobodnie. W domu można było być sobą, odkryć prawdziwą tożsamość, ukryć się.

Miejsce aktywności zakazanej

Na płaszczyźnie życia kulturalnego i oświaty udomowione zostały te jego aspekty, które z racji swego charakteru były zakazane przez okupanta. Dotyczyło to przede wszystkim koncertów muzyki poważnej i spektakli teatralnych oraz edukacji na poziomie licealnym i uniwersyteckim. Konspiracyjna działalność polityczna i wojskowa również miała zaplecze w domach – były one miejscami zebrań członków konspiracji, pełniły funkcje składów broni, biur, drukarni i archiwów.

Oddanie własnego domu lub mieszkania (w części lub w całości) do dyspozycji osób prowadzących działalność nielegalną niosło za sobą wielorakie konsekwencje. Wiązało się ze zgodą na przeorganizowanie przestrzeni oraz zmianą funkcji domu z prywatnych na publiczne. Do domu mieli bowiem wstęp nie tylko krewni i przyjaciele, ale także osoby postronne, choć w całe przedsięwzięcie wtajemniczone.

Tajne nauczanie...

Tadeusz Kwiatkowski, uczestnik podziemnego życia teatralnego wspominał:

„usłużnemu ofiarodawcy sceny rujnowano mieszkanie [...] Przyległy pokój zmieniał się zazwyczaj w malarnię, stolarnię, rekwizytornię i garderobę”.

Tadeusz Kudliński pisząc o widowni dodał, że przedstawienia odbywały się

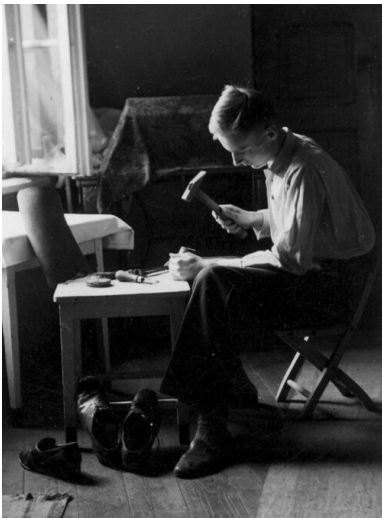
„w nieopisanym ścisku, przy czym nad głowami miało się nogi siedzących na szafach pod ścianami, jakby na galerii”.

Dom stał się przestrzenią demonstrowania postaw wobec okupanta. Do pozostawania w domu, protestu bez narażania na represje, nawoływały władze podziemne w dniach rocznic narodowych.

Ryzykowna eksterytorialność

Najistotniejszą konsekwencją było jednak narażanie się na represje ze strony okupanta, który postępował z całą bezwzględnością w przypadku odkrycia nielegalnej działalności lub zakazanych przedmiotów. Osoby, które decydowały się na użyczenie domu, były niezwykle cenione przez podziemie, bowiem wraz z upływem okupacji zapotrzebowanie na nieznane okupantowi miejsca rosło. Tadeusz Seweryn, kierownik Walki Cywilnej w okręgu krakowskim, napisał z uznaniem o osobie świadczącej

„bardzo wielkie przysługi, oddając do dyspozycji swoje mieszkanie bez zastrzeżeń i pozwalając na utrzymanie swego sklepu jako skrzynki konspiracyjnej”.

Domowy warsztat pracy...

Dom stał się również przestrzenią demonstrowania postaw wobec okupanta. Do pozostawiania w domu nawiązywały władze podziemne w dniach rocznic narodowych. Była to forma protestu łatwo wykonalna, bez narażania na dodatkowe represje. A ponieważ strefa domowa nosiła znamiona eksterytorialności, pozostawianie w niej miało symbolizować wyzwolenie się spod władzy okupanta.

Odmienne charakter miała w czasie okupacji domowa aktywność produkcyjno-zawodowa. Produkcja typu chałupniczego na własny użytek mieściła się w obszarze działalności dozwolonej, a jej celem stało się przede wszystkim wytwarzanie dóbr codziennego użytku jako próba uzupełnienia niedoborów. Produkowano zarówno na potrzeby własne jak i na sprzedaż. Na domowy grunt przenosiła się także działalność usługowa, a pokoje i kuchnie zamieniano na warsztaty pracy, gabinety lekarskie, kosmetyczne, fryzjerskie.

COFNIJ SIĘ